

مدرسه علمیه فاطمه الزهرا (سلام الله علیها) بم

فراخوان مسابقه گروهی رشد

موضوع

راهکارهای ترویج حجاب در میان دختران نوجوان

استاد راهنما:

سرکار خانم حمیده کمال الدینی

محققان:

شیوا جزینی زاده

زهرا جزینی زاده

پاییز 1403

بسم الله الرحمن الرحيم

چکیده

یکی از ارزش های مقدس دین بزرگ اسلام که در عصرهای اینترنت و ارتباطات به صورت های گوناگون مورد تهاجم قرار گرفته و سعی شده است تا به صورت کمرنگ در بیاید، حجاب دختران نوجوان است. حجاب یکی از مفاهیم اجتماعی و ارزشی است که بیانگر نحوه پوشش دختران نوجوان در جامعه و نحوه سخن گفتن دختران و رفتارشان در تعامل با دیگران است. هدف از این پژوهش، راهکارهای ترویج حجاب در میان دختران نوجوان است. پژوهش حاضر، با روش توصیفی و با استفاده از منابع کتابخانه ای درصد آن است که تمام موفقیت های مادی و معنوی دوره نوجوانی در گرو اندیشه های دینی بارور، پویا و موثر است و همه دختران نوجوان از ویژگی های مختلفی برخوردار هستند که باعث می شود آنان بتوانند مهارت های خود را در راه جدید به کار بگیرند، بنابراین در عصر گسترش روزافزون اینترنت و ارتباطات مسئله ای که پیش از هر چیزی توجه اولیاء و مربیان را به خود مشغول کرده است، چگونگی تربیت دینی و پرورش نیروی نوآوری و شکوفایی افراد به ویژه دختران نوجوان است که به عنوان یک نیاز عالی و معنوی بشریت در تمام ابعاد زندگی آینده آنان بیان می شود. در این میان، مدارس جدایی از جامعه نیستند و به طور طبیعی از جامعه اطراف خود تاثیر پذیر هستند. از طرفی، به دلیل موقعیت خاص مدارس از نظر فضای علمی، حساسیت بیشتری نسبت به این محیط وجود دارد. در همین راستا به ارائه راهکارهایی در جهت ترویج حجاب اسلامی به دو قسمت راهکارهای بینش افزایی و راهکارهای مهارتی که برای هر کدام یک اقسامی ذکر شده، پرداخته شده است.

کلیدواژه: راهکار، پوشش، حجاب، دختران نوجوان، تربیت.

مقدمه

حجاب تنها یک دستورالعمل دینی و وظیفه شرعی برای هر فرد نیست، بلکه از ضرورت های اجتماعی جوامع انسانی است که با وجود آن منافع و تأثیرات شگرفی در جامعه پدیدار شده و عدم رعایت آن زیان ها و آثار مخربی در فرهنگ عمومی اجتماع، اقتصاد و سیاست بر جای گذاشته است. دختران نوجوان در پرتو حفظ این اهمیت و ارزش می توانند، عامل نیرومندی در جهت حفظ سنت ها و روابط اجتماعی سالم و ارزش های انسانی و معنوی باشد. از این رو، حجاب به عنوان بارزترین نشانه هویت دختران نوجوان به شمار می رود، در مقابل بی حجابی و پوشش نامناسب و غیر متناسب همواره یکی از دغدغه های جوامع و فرهنگ های مختلف به ویژه در جوامع اسلامی بوده است؛ زیرا حجاب امری است که با عنصر فرهنگی و مذهبی هر جامعه در هم آمیخته و با ویژگی های مختلف فردی و اجتماعی افراد جامعه گره خورده است. نظام ارزشی هر جامعه با حجاب در آن ارتباط تنگاتنگی دارد. در همین راستا به ارائه راهکارهایی در جهت ترویج حجاب اسلامی به دو قسمت راهکارهای بینش افزایی و راهکارهای مهارتی که برای هر کدام یک اقسامی ذکر شده، پرداخته شده است.

در پیشینه این پژوهش، مقالاتی در این زمینه و در ارتباط با موضوع پژوهش به صورت پراکنده نوشته شده است و هر کدام از این پژوهش ها به یک بحث در ارتباط با این موضوع پرداخته اند از جمله در مقاله: راهکارهای ترویج پوشش اسلامی در بین دختران دانشجو، مولف: انسیه ماهینی و دیگران، 1388، در این مقاله در ابتدا پس از مفهوم شناسی، به بررسی وضعیت پوشش دختران در دانشگاه و آسیب شناسی وضعیت موجود پرداخته شده و برخی از مهم ترین علل کم توجهی یا بی توجهی آنان به مقوله حجاب در چهار دسته سلسله عوامل فرهنگی و اعتقادی، بیولوژیکی و روانی، اجتماعی و سیاسی بیان گردید. در مقاله: ضرورت و راهکارهای آموزش و ترویج حیا، عفت و حجاب در بین کودکان و نوجوانان، مولف: محبوبه سادات حسینی واعظ، 1396، در این مقاله به شناسایی و بررسی شیوه های صحیح و کاربردی تاثیرگذار در نهادینه کردن حجاب و عفاف از جایگاه ویژه ای برخوردار است که به آن اشاره کرده است. در مقاله: راهکارهای گسترش حجاب و عفاف در بین نوجوانان، مولف: سید حسین احمدی، 1402، در این مقاله، به راهکارهای گسترش حجاب و عفاف در بین نوجوانان پرداخته است. ولی در این مقاله حاضر سعی بر آن شده است تا ضمن پرداختن به مفاهیم کلیدی این پژوهش، به راهکارهای ترویج حجاب در میان دختران نوجوان پرداخته شود. سوال اصلی در مقاله این است راهکارهای ترویج حجاب در میان دختران نوجوان چیست؟

1- دوره نوجوانی و ویژگی دختران نوجوان

دوران نوجوانی، هم از نظر نوجوانان و هم از نظر والدین دشوارتر از دوران کودکی قلمداد شده است. 300 سال پیش از تولد مسیح (علیه السلام)، ارسطو چنین اظهار داشت: نوجوانان پرشور و آتشی مزاج اند و آماده هستند که خود را به دست غرایز بسپارند.

در اوایل قرن حاضر استانی هال، مؤسس انجمن روان شناسی آمریکا، نوجوانی را دوران «طوفان و تنش شدید» و نیز دوران توانایی فوق العاده جسمانی، عقلی و عاطفی می دانست. برخی از نظریه پردازان روان کاوی نیز نوجوانی را وضعیتی می دانند که نوجوان در آن دچار اختلال روانی است. البته بررسی های تجربی درباره نوجوانان دختر به طور کلی نشان می دهند که آشفتگی دوران نوجوانی بیش از حد بزرگ جلوه داده شده است.¹

با این وجود، فرایند انتقال از کودکی به بزرگ سالی، دشوار و پرکشش است. دختر نوجوان از یک سو با سرعت بی سابقه ای بلوغ جسمی و جنسی را می گذراند و از سوی دیگر، خانواده، فرهنگ و جامعه از او می خواهند تا مستقل باشد، روابط جدیدی را با هم سالان و بزرگ سالان برقرار کند و آمادگی ها و مهارت های لازم را برای زندگی شغلی و اجتماعی به دست آورد. نوجوان باید علاوه بر پذیرش و سازگاری با این همه تغییر و تحول، هویت منسجمی نیز برای خود کسب کند و به سؤالات دشوار و قدیمی «من کیستم؟»، «جای من در هستی کجاست؟» و «از زندگی خود چه می خواهم؟» پاسخ مشخص و اختصاصی بدهد.²

بر این اساس، دوران نوجوانی از مراحل بسیار مهم تحول شخصیت به شمار می رود که از دیرباز محور توجه روان شناسان قرار داشته است. نوشتار حاضر به بررسی برخی از تحولات این دوران و نقش آنها در رشد روانی می پردازد. هرچند این دوران بستر تحولات مهم عاطفی، اجتماعی، مذهبی، شغلی، هویتی و... نیز باشد.

برای والدین و مربیانی که در تماس پیوسته با نوجوانان هستند شناخت ویژگی های نوجوانان دختر اهمیت خاصی دارد. والدین با شناخت ویژگی های جسمانی، ذهنی، عاطفی و آگاهی از نیازها و علایق، آرزوهای آنها، کمبودها و فشارها و بد خلقی هایشان می توانند به فرزند نوجوان خود کمک کنند تا این دوره پرتلاطم، طوفانی، مبهم و در عین حال لذت بخش را به سلامت و بدون هیچ مشکلی پشت سر بگذرانند.

¹ پاول هنری، رشد و شخصیت کودک، ص 531.

² خانی، نگاهی به تحولات دوران نوجوانی (جسمی، جنسی، شناختی و اخلاقی)، ص 23.

1. رشد جسمانی:

از ویژگی های بارز دختران نوجوان رشد سریع و تغییر و تحول چشمگیر جسمانی است که موجب می شود در زمان کوتاهی ساختار چهره و بدن دختر نوجوان از حالت کودکی خارج شود و اندازه بزرگسالان را پیدا کند. چنین رشد سریعی جهش نمو نام دارد که حدود چهار سال طول می کشد. اوج بروز جهش نمو در دختران حدود 12-13 سالگی و در پسران 14 سالگی می باشد. این جهش نمو نوجوانان الگوی خاص و یکنواختی ندارد و بسته به عواملی مانند وراثت، سلامت جسمانی، شرایط جغرافیایی، کیفیت و میزان تغذیه، و اوضاع و احوال اقتصادی و اجتماعی خانواده متغیر است.

جهت رشد دختر نوجوان برخلاف دوره کودکی، از پیرامون به سمت مرکز می شود. یعنی پاها قبل از تنه و شانه ها و پنجه ها قبل از بازوها رشد کنند. به همین دلیل پزشکی انگلیسی به نام تانر اظهار داشته است: «شلوار پسرها دست کم از لحاظ قد، یک سال پیش از کت آنان برایشان کوچک شده و به نوجوان این احساس را داده که قسمت اعظم بدنش از پا تشکیل شده است.»

هم چنین فک، بینی، گوش و لب دختران نوجوان قبل از بخش بالایی سر به حد نهایی رشد خود رسیده و افزایش ابعاد چشم ها سبب نزدیک بینی بسیاری از آنها شده است. مطالعه ویژگی های جسمانی از آن جهت اهمیت دارد که بر خودپنداره نوجوان و جوان شدیداً تاثیر دارد. دارا بودن ویژگی های مطلوب، موجب مقبولیت نوجوان شده و فقدان آن احساس طرد شدگی و بی کفایتی را به همراه دارد. به دلایل فرهنگی، این امر، به ویژه در دختران اهمیت بیشتری دارد. از این رو وجود نقص جسمانی سبب تصور بدنی نامطلوب شده و ناسازگاری هایی را فراهم ساخته است.¹

2. رشد جنسی

رشد جنسی یکی از موارد مهمی است که خانواده ها باید به آن توجه کنند. به تغییرات زیستی ابتدای دوره نوجوانی بلوغ گفته شده است. بلوغ جنسی به معنای رسیدن به سن تولید مثل و میل جنسی است. هدف اصلی رشد جنسی، ایجاد توانایی تولید مثل در دختران و پسران است.² در دختران، اولین قاعدگی معمولاً یک یا دو سال پس از رسیدن به نقطه جهش نمو و هنگامی که وزن به حدود 45 کیلوگرم رسیده باشد آغاز شده است.

علائم اولیه بلوغ با فعالیت هورمون های واسطه غده هیپوفیز ظاهر شده است که بر ترشحات غدد تیروئید، فوق کلیوی و جنسی تأثیر دارند. فعالیت غدد فوق کلیوی باعث افزایش قد و رشد مو در ناحیه زیر شکم، همچنین بروز

¹ لارنس ای، روان شناسی شخصیت، ج 1، ص 129.

² لطف آبادی، روان شناسی رشد، ص 61.

برای این کار نیز می‌توان از روحانیت در مدارس بهره برد که حجاب را از همان کودکی به دختران بیاموزند و همچنین با تهیه کتابچه و فیلم کوتاه، انیمیشن و برنامه‌های هنری، این مسأله را در بین دختران نوجوان ترویج داد و در دانشگاه نیز با مطالب عمیق‌تر و استدلال‌های قوی‌تر به این امر مهم پرداخت.

البته در اینجا نقش خانواده و پدر و مادر نیز بسیار مؤثر است، خانواده با تربیت درست و دینی بچه‌ها و دختران نوجوان خود، بتوانند آنها را نسبت به آینده خود بیمه کنند. اگر مادر بتواند از همان دوران طفولیت و سپس نوجوانی به درستی حجاب را برای دختر خود تبیین کند و پوشش او مناسب و در شأن یک دختر مسلمان باشد و آن دختر آگاهانه و با علم و استدلال حجاب را برگزیند، اینجا است که آن دختر هر جا برود. اگر در دانشگاه و محل کار، هرگز حجاب خود را کنار نخواهد گذاشت، پس خانواده نیز در بعد معرفت دینی بسیار مؤثر است و می‌تواند نقشی بی‌نظیر ایفا کند.^۱

2-2- ساده گرفتن پوشش به جای تحمل کردن

حجاب از مسائل ضروری و غیرقابل انکار دین اسلام است که با عقاید و باورهای دختران نوجوان در ارتباط است. اما امروزه حجاب تبدیل به یک مسأله سیاسی شده است. سردمداران استکبار جهانی به خوبی فهمیده اند که حجاب سد راه آنها است، بنابراین تنها راه ضربه زدن به کشورهای اسلامی رواج بدحجابی و بی حجابی در این کشورها است.

بنابراین، برای مبارزه با این شیخون فرهنگی باید کارهای اساسی انجام گیرد و فرهنگ سازی مستمر و موثر در جامعه صورت گیرد. راه حل صحیح مقابله با بدحجابی، شناخت اصول و مبانی آن و ترویج باورهای صحیح در جامعه در بین دختران نوجوان باشد. از جمله مراکز مهمی که در اشاعه حجاب در جامعه نقش اساسی برعهده دارند رسانه و مراکز آموزشی باشد. این دو رسانه با داشتن مخاطبین زیاد و جوان و تاثیرگذار بر جامعه بتوانند در نهادینه کردن حجاب موثر باشند.^۲

3-2- اردوهای جمعی دخترانه

مراکز آموزشی از دیگر مراکزی است که نقش تعیین کننده در شخصیت و فرهنگ فرد و جامعه دارد. این مراکز نیز همچون رسانه باید در ترویج حجاب گام بلندی بردارند و در این مبارزه فرهنگی از توان و ظرفیت خویش خوب استفاده نمایند.

^۱ زکی زاده، راهکارهای تقویت فرهنگ حجاب و عفاف، 1398.

^۲ صدر، مجموعه قوانین و مقررات پوشش در جمهوری اسلامی ایران، ص 214.

در جامعه ما دختران از ۶ سالگی وارد مرکز آموزشی شده و به طور متوسط ۱۵ الی ۲۰ سال از عمر خویش را در آن جا سپری کنند. بنابراین، تأثیرپذیری افراد از این مراکز بالا است به خصوص که فرد بهترین دوران زندگی خویش را در آن جا بگذراند. دوران تشکیل هویت دختران و شناخت مبانی فکری جامعه و خویش در نتیجه باید در این مرحله به تقویت ریشه های فکری دینی فرد همت کرد و او را از منجلاب بی هویتی و دین گریزی که نتیجه تبلیغات دشمنان اسلام است، رها شود.

البته مراکز آموزشی باید تعادل لازم را در برنامه های آموزشی خود بین مفاهیم نظری و عملی با مفاهیم عملی فراهم آورده و باید زمینه های علمی و عملی لازم را برای تربیت رفتار و تفریحی سالم فراهم کند. اردو نه تنها در افزایش آگاهی، غنی سازی اوقات فراغت و خلاقیت و نوآوری دختران نوجوان مفید است؛ بلکه آموزش را از یکنواختی نجات داده و تحرک و پویایی را در بین آنان ایجاد می کند.

بنابراین؛ انتخاب عوامل اجرایی موثر و توانمند یکی از اصول انکار ناپذیر و اجرایی اردوها می باشد. هر گونه رفتار مناسب یا نامناسب عوامل اجرایی اردوها و فعالیت های فوق برنامه چه به طور خودآگاه و چه به صورت ناخودآگاه می تواند بر رفتار و عملکرد دختران نوجوان تاثیر مثبت یا منفی بگذارد.^۱ این وظیفه مربی است که به نوجوان مجال رشد شخصیتش را داده و او را به اضهار عقیده و بحث و گفت گو وا دارد. کارهایی به او بدهد و احساس مسئولیت را در او پرورش داده و وسایل همبستگی و همکاری میان نوجوانان را فراهم کند.^۲ مربیان باید با ویژگی دختران نوجوان از لحاظ جسمی، جنسی، عاطفی، اجتماعی، عقلی و... آشنا باشند تا بتوانند برای او برنامه ریزی کنند و از این رهگذر زمینه رشد و تعالی او را فراهم کنند.^۳

اهتمام به مثبت نگری و زیباسازی فرهنگ حجاب در تالیف کتب درسی، اجرای مسابقات فرهنگی، هنری و علمی با موضوع حجاب، تجلیل از دختران ممتاز با حجاب، ترویج الگوهای اسلامی در پوشش دانش آموزان و کادر مدرسه، غنی سازی اوقات فراغت دانش آموزان در اردوها، در نظر گرفتن امتیازات برای کسانی که پوشش اسلامی را رعایت کنند. از جمله کارهایی است که سازمان آموزش و پرورش برای گسترش حجاب باید در برنامه کاری خویش قرار دهد.^۴

^۱ زارعی، نقش اردوهای تربیتی بر عملکرد و کارایی دانش آموزان، ص ۵۸.

^۲ کاظمی، نشریه نگاه، ص ۸۶.

^۳ اداره کل فعالیت های دانش آموزی، آموزش فراگیری فعالیت های اردویی دانش آموزان، ص ۲۰.

^۴ صدر، مجموعه قوانین و مقررات پوشش در جمهوری اسلامی ایران، ص ۲۱۰.

نتیجه گیری

یکی از شرایط رسیدن به حجاب در جامعه اسلامی، رعایت ارزش های دینی در همه ابعاد جسمانی، شناختی، علمی، اجتماعی، رفتاری و اخلاقی است و یکی از تاثیرگذارترین این ارزش ها، رعایت حجاب مناسب دینی در بین دختران نوجوان است. تنها با ایجاد مانع و محدودیت نمی توان دختران نوجوان را اجبار به رعایت پوشش اسلامی کرد؛ بلکه لازمه حفظ حجاب در جامعه، نهادینه کردن و به باور تبدیل شدن این اصل در میان نوجوانان است. بنابراین، برای رسیدن به این امر مهم باید کارهای بزرگ فرهنگی صورت گرفته و پس از آسیب شناسی حجاب دختران در سطح جامعه، به ارائه راهکار در این خصوص پرداخته شود. لذا راهکارهای اشاعه حجاب اسلامی در بین دختران نوجوان را به دو دسته راهکارهای بینش افزایی مانند: به فکر و وادار کردن نوجوان، بیان آثار پوشش و عواقب بد پوششی و راهکارهای مهارتی مانند: شناخت ادبیات نوجوان برای تعامل، ساده گرفتن پوشش به جای تحمل کردن، اردوهای جمعی دخترانه تقسیم کرد که به آن پرداخته شده است: البته به طور مسلم زمانی این راهکارها عملی خواهد شد که مورد مطالعه و توجه استادان اهل فن، کارشناسان، دختران نوجوان و مسئولان دست اندرکاران قرار بگیرد. اما بدون هیچ تردیدی، این کار فرهنگی است که در رسیدن به جامعه آرمانی اسلامی و تغییر و تثبیت نگرش ها و رفتارها، حرف اول رو زده است. پس می توان به این مقوله مهم بی توجهی کرد.

منابع

*قرآن کریم

- 1- احمدزاده، فاطمه، راه کارهای عملی گسترش حجاب، پژوهشکده باقرالعلوم، 1389.
- 2- اداره کل فعالیت های دانش آموزی، آموزش فراگیری فعالیت های اردویی دانش آموزان، نشر: منادی تربیت، 1380.
- 3- پاول هنری، ماسن، رشد و شخصیت کودک، نشر: مرکز، 1395.
- 4- تاجیک، زهرا، عفت ندای فطرت، قم، زمزم هدایت، 1390.
- 5- حسینی خانی، هادی، نگاهی به تحولات دوران نوجوانی (جسمی، جنسی، شناختی و اخلاقی)، معرفت، شماره: 104، 1385.
- 6- خمینی، روح الله، مطبوعات و رسانه ها از دیدگاه امام خمینی (ره)، برگرفته از مقالات اندیشه های ارتباطی حضرت امام خمینی (ره)، 1397.
- 7- خامنه ای، علی، بیانات رهبری، 1400/12/69.
- 8- رجبی، عباس، حجاب و نقش آن در سلامت روان، موسسه آموزشی و پژوهشی امام خمینی، قم، 1387.
- 9- زکی زاده، هدایت، راهکارهای تقویت فرهنگ حجاب و عفاف، دفتر فرهنگ و معارف اسلامی، قم، 1398.
- 10- زارعی، اقبال، نقش اردوهای تربیتی بر عملکرد و کارایی دانش آموزان، ماهنامه تربیت، 1377.
- 11- ستوده، هدایت الله، آسیب شناسی اجتماعی، تهران، آوای نور، 1378.
- 12- سازمان ملی جوانان، وضعیت و نگرش و مساعل جوانان ایران، تهران، روناس، 1381.
- 13- سبجانی، محمد تقی، الگوی جامع شخصیت زن مسلمان، قم، دفتر مطالعات و تحقیقات زنان، 1385.
- 14- شرف الدین، حسین، ریشه یابی جامعه شناختی بی حجابی، فصلنامه فقه نو، سال چهاردهم، 51، 52، 1386.
- 15- صدر، شادی، مجموعه قوانین و مقررات پوشش در جمهوری اسلامی ایران، نشر: کتاب نیلی، 1389.
- 16- صادقیان، عفت، تاثیر کامپیوتر و اینترنت بر کودکان و نوجوانان، مجله الکترونیکی پژوهشگاه اطلاعات و مدارک علمی ایران، 1386.
- 17- لارنس جمهری، روان شناسی شخصیت، ج 1، نشر: رشد، 1400.
- 18- لطف آبادی، حسین، روان شناسی رشد 2، نشر: سازمان سمت، 1398.
- 19- کاظمی، فریدون، نشریه نگاه، شماره: 207، 1377.
- 20- مطهری، مرتضی، مسئله حجاب، نشر: صدرا، چاپ: صدو چهارده، 1396.

21- _____، پیرامون انقلاب اسلامی، نشر: صدرا، 1378.

22- واعظی، منصور، راهکارهای اجرایی گسترش فرهنگ عفاف و حجاب، موسسه انتشارات، تهران، 1392.